

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д-р Светлана Александрова - Златанска, Университет за национално и световно стопанство, Професионално направление: 3.8. Икономика, Научна специалност: „Световно стопанство и МИО“

Относно: дисертационен труд **”Международният трансфер на нови технологии и неговата роля в прехода към иновативно и устойчиво развитие на българската икономика”** за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност в УНСС.

Информация за конкурса

Конкурсът е обявен за нуждите на Института за икономически изследвания към БАН, съгласно Решение на научния съвет“, Протокол № 20 от 17.12.2025 г.

1. Кратка професионална справка на кандидата

Симеон Стоилов Стоилов е икономист, завършил е Международни Икономически отношения, с дългогодишен професионален опит в публичната администрация и частния сектор. Научните му интереси са в областта на стратегическото управление на иновационни политики, международния трансфер на технологии и ролята на институционалните фактори за устойчивото икономическо развитие. Дългогодишният му практически опит и квалификация на докторанта са допринесли за успешното разработване на дисертацията.

От приложените документи/карта за изпълнение на количествените изисквания и на изискванията на ИИИ при БАН, докторантът изпълнява минималните национални изисквания придобиване на образователната и научна степен „доктор“

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е структуриран последователно и логично в увод, три глави и заключение. Разработен е в обем от 234 страници, от които 121 страници основен текст, с включени 15 таблици и 2 фигури.

Дисертационният труд е посветен на актуален и значим проблем – международния трансфер на иновации и технологии (МТИТ) в условията на глобални трансформации в технологичното развитие и задълбочаваща се геополитическа нестабилност. В изследването МТИТ е разгледан като проблем с ясно изразено стратегическо значение, тъй като се оценяват възможностите и предизвикателствата за повишаване на иновационния капацитет и за ускоряване на структурната трансформация на българската икономика. Изследването е релевантно на динамиката на промените, на бързото развитие на изкуствения интелект, на политиката и регулациите на ЕС политиката за ускоряване на иновациите и за партньорство в международния технологичен обмен

Обхватът на дисертационния труд е обширен. Международният трансфер на иновации и технологии е разгледан като управленски, институционален, икономически и структурно-технологичен трансформационен процес, което позволява комплексен и многопластов анализ на изследвания проблем.

Целта на дисертационния труд е да анализира международния трансфер на иновации и технологии (МТИТ) като стратегически управляем процес и инструмент за ускоряване на икономическата трансформация, повишаване на конкурентоспособността и подкрепа на устойчивото развитие на българската икономика в условията на европейска интеграция и динамично променяща се глобална среда.

Формулираните осем изследователски задачи са подредени в логическа последователност, която отразява развитието на изследователския анализ – изграждане на теоретична рамка, сравнителен анализ на практиките за международен трансфер на иновации и технологии в страните от ЕС-27, анализ на българската икономика в контекста на технологичната трансформация и устойчивия преход, както и разработване на аналитичен модел за оценка на преките и косвените ефекти от МТИТ – Ripple Effect Model (REM).

Целта, предмета, обекта и задачите на дисертационния труд са точно и ясно формулирани и целенасочени за решаването на основния изследователски проблеми.

Формулираната изследователска теза обединява актуални и значими процеси, свързани с глобалната технологична трансформация и мястото на България в условията на засилена международна конкуренция за стратегически технологии. Въпреки това, в представения си вид тя остава концептуално разширена и недостатъчно фокусирана, което затруднява ясното ѝ възприемане като стриктно формулирана научна теза. Тезата е тематично релевантна и обществено значима, но ако е допълнително прецизирана и по-ясно дефинирана би се открило основното изследователско твърдение.

Съдържанието на дисертационния труд е добре систематизирано, представя в пълнота изследваната проблематика, както и последователността на емпиричните резултати и доказателства от изследването. За доказване на тезата са формулирани и проверени в изследването 5 научни хипотези. Те последователно отразяват ключовите измерения на международния трансфер на иновации и технологии в условията на глобални геополитически и икономически промени, като акцентът е поставен върху специфичните характеристики и ограничения на българската икономика. Хипотезите са концептуално издържани и обхващат както външните фактори на технологичната динамика, така и вътрешните институционални и структурни предпоставки за реализиране на положителни ефекти от международния трансфер на иновации и технологии .

Методологията на изследването включва съвременни и традиционни научни методи, като анализ и синтез, сравнителен анализ и други подходи, свързани с изследване на иновационния капацитет, производствените структури, институционалната среда и свързаните с тях икономически процеси. Методологичният инструментариум е добре

съобразен с разглежданата научна проблематика, както и с поставените цели и задачи на изследването. Въз основа на извършения анализ преценката за приложената методология е изцяло положителна.

В първа глава на дисертационния труд са разгледани основни теоретични концепции и аналитични подходи, определящи международния трансфер на иновации и технологии, както и икономически теории, обясняващи икономическия растеж и ролята на иновациите. Анализирани са глобалните тенденции и факторите, които оказват влияние върху международния трансфер на технологии. В тази глава авторът изяснява ключови понятия, като „иновации“, „технологичен суверенитет“ и други, които имат съществено значение за по-нататъшния анализ. Сред фундаменталните икономически теории се открояват теорията на Й. Шумпетер за иновациите, моделите за дифузия на технологиите, както и моделът на Робърт Солоу за икономически растеж и технологии. Засегнати са и съвременни концепции за иновациите, включително теорията за иновационните системи и връзката между технологичните потоци, институционалната структура, индустриалния капацитет и стратегическите цели на националните икономики.

Заслужава да се отбележи добрата систематизация на международни и български научни публикации по темата на дисертационния труд, както и критичният поглед на автора при тяхното анализиране. Изследваната проблематика е интердисциплинарна, а целта на изследването – многообхватна, което обуславя разширяването на теоретичния преглед с въпроси, свързани с институционалната структура на системите за трансфер на технологии, ролята на трансферните механизми във веригите на доставка, както и с политиките и институционалните регулации на Европейския съюз, насочени към технологичната трансформация.

В главата е представен и анализ на конкурентоспособността на страните и на институционалната рамка в условията на динамично развитие на технологичните иновации. Направено е сравнение на позиционирането по отношение на иновационния и технологичния напредък между Европейския съюз, САЩ и Китай. Позицията на България в глобалната технологична надпревара е разгледана чрез участието ѝ в научни и приложни проекти, финансирани по програми на ЕС. В края на главата са анализирани процесите на технологичен национализъм и технологичен суверенитет в международната икономическа система, както и позиционирането на по-малките и средно развити икономики в този контекст.

В резултат на този обстоен теоретичен и литературен преглед докторантът логично насочва анализа във втора и трета глава към проблематиката на малките отворени икономики с ограничен научен, производствен и иновационен капацитет. В този смисъл частта, посветена на България, би била по-подходящо да бъде позиционирана във втора глава. Теоретично поставените въпроси в първа глава са последователно и логически развити и задълбочени във втора и трета глава на дисертационния труд.

Втора глава разглежда България и иновации и технологии (МТИТ), идентифицира конкретните ограничения, които обуславят ниската ефективност на трансферните процеси. Авторът последователно и аргументирано изгражда аналитична рамка, която позволява оценка на структурните, институционалните и секторните предпоставки за международен трансфер на иновации и технологии (МТИТ), както и идентифициране на ключовите ограничения пред неговата ефективност. тъй като осъществява емпиричната и сравнителна проверка на теоретичната рамка, разработена в първа глава. Чрез систематичен, сравнителен анализ авторът оценява капацитета на България за международен трансфер на иновации и технологии и идентифицира структурните и институционалните ограничения, които възпрепятстват ефективността на тези процеси. В анализа са използвани показатели от утвърдени емпирични източници (European Innovation Scoreboard, DESI, Eurostat, данни за участие в европейски програми), което придава висока степен на надеждност и обективност на направените изводи.

Сравнителният анализ с държави от ЕС е адекватно подбран и аргументирано показва, че различията в иновационните резултати се дължат не на структурна неизбежност, а на различни стратегически и институционални решения. Това допълнително обосновава необходимостта от стратегически модел за реструктуриране, разработен в следващата глава.

Използването на разнообразни макроикономически, структурни и енергийни индикатори, чрез които се разкриват уязвимостите на икономиката – ниска производителност на труда, слаба ресурсна и енергийна ефективност, ограничено участие във веригите за създаване на стойност и ниска ефективност на разходите за НИРД. Анализът убедително показва, че относителната устойчивост на икономиката по време на кризата от 2020 г. не е резултат от структурна трансформация, а по-скоро от периферно позициониране в глобалните икономически процеси.

Силна страна на главата е задълбоченият институционален и секторен анализ, който разкрива фрагментарността на иновационната политика, слабата координация между наука и бизнес и неблагоприятното позициониране на страната в глобалните вериги за стойност. Направените изводи са в съответствие с теоретичните постановки на изследването и имат ясна аналитична и практическа значимост.

Глава трета представлява завършващ елемент на дисертацията в която теоретичните постановки от първа глава и емпиричните резултати от втора глава са синтезирани в цялостен стратегически модел за управление на международния трансфер на иновации и технологии в България.

Съществен научен и приложен принос представлява разработеният модел за мултиплициращо въздействие на международния трансфер на иновации и технологии – Ripple Effect Model (REM). Моделът интегрира ключови теоретични концепции, като spillover ефекти, абсорбиционен капацитет и иновационни системи, и ги адаптира към българския институционален и структурен контекст. Анализът убедително показва, че основните ограничения пред МТИТ в България са преди всичко структурни и

институционални, а не резултат от липса на достъп до външни технологии, което придава висока аналитична стойност на направените изводи.

Историческият и международният сравнителен анализ са адекватно използвани като инструменти за валидиране на стратегическия модел, а не като описателен елемент. Изведените зависимости относно ролята на институционалната координация, индустриалните ядра и стратегическия характер на трансфера допълнително подкрепят приложимостта на предложената рамка в български условия.

Разработената стратегическа пътна карта в три фази представлява основен практико-приложен принос на дисертационния труд. Тя предлага последователна управленска логика, ясно дефинирани участници, механизми за координация и индикатори за оценка, което превръща модела в рамка за национална политика в областта на международния трансфер на иновации и технологии.

Заключението на дисертационния труд представлява завършен и методологически последователен синтез на проведеното изследване, който ясно демонстрира постигането на поставената изследователска цел. Дисертационният труд притежава както научна, така и практическа стойност, като логично свързва теоретичните концепции с емпирични и исторически доказателства и формулира конкретни препоръки за стратегическо управление на МТИТ в България.

Използваната научна литература е пряко свързана с темата на изследването и е цитирана коректно. Общо са използвани 340 източника, от които 54 са български.

Въз основа на проведеното изследване може да се направи обоснован извод, че поставената цел и конкретните задачи на дисертационния труд са успешно реализирани. В дисертационния си труд авторът демонстрира добро владение на научния апарат и терминология, изложението се отличава с ясен и последователен научен стил.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Научни резултати: Основните научни резултати от дисертационното изследване са свързани с обобщаване и развитие на ключови теоретични постановки в областта на международния трансфер и иновациите. Като по-значими могат да се открият следните резултати:

- Разработване на интердисциплинарна теоретична рамка за международния трансфер на иновации и технологии (МТИТ), която интегрира класически и съвременни икономически подходи – от теориите на Schumpeter и Solow до ендогенните модели на икономически растеж на Romer, Lucas и Mankiw–Romer–Weil – като поставя в центъра ролята на знанието и иновациите за дългосрочния икономически растеж. На основата на задълбочен преглед и анализ на научни публикации и теории, авторът разглежда международният трансфер на

технологии не като механичен процес, а като многоизмерим структурен механизъм за ускорена технологична модернизация и устойчиво развитие.

- Критичен анализ и идентификация на научни и институционални празноти в изследванията на МТИТ. Дисертацията систематизира международната и българската научна литература по проблемите на МТИТ и идентифицира ключови дефицити: фрагментарен аналитичен подход, доминиращ фокус върху отделни канали на трансфер или секторни казуси и липса на интегрирана концептуална рамка, която да свързва технологичните потоци с институционалната среда и стратегическите цели на националните икономики.
- Концептуализиране на МТИТ като мултиплициращ фактор на икономическото развитие. В изследването се доказва, че ефектът от международния трансфер на иновации и технологии се определя в по-голяма степен от качеството на управлението, отколкото от количеството усвоени технологии. МТИТ е разгледан като мултиплициращ механизъм, който не само ускорява процесите на технологично догонване, но и допринася за повишаване на дългосрочната устойчивост и конкурентоспособност на националната икономика.
- Връзка между МТИТ и устойчивото развитие. Дисертацията аргументира, че селективният и стратегически управляван международен трансфер на технологии води до дългосрочна икономическа, социална и институционална устойчивост.

Научно-приложни резултати

- Изводите от приложения емпиричен анализ за международен трансфер на иновации и технологии и за факторите, чрез които се доказва, че трансфера в източник на дългосрочна структурна трансформация, а не в изолиран технологичен процес.
- Сравнителната оценка между страните показва, че устойчивият международен технологичен трансфер не е автоматичен резултат, а изисква институционална и стратегическа рамка. Българската икономика изостава поради ограничен технологичен и иновационен капацитет, фрагментирано управление на иновационните процеси и нисък координационен потенциал между институциите, науката и индустрията.
- Емпиричният анализ ясно разграничават моделите на стратегическо управление на трансфера. Държави с интегрирани стратегии за МТИТ демонстрират по-висока устойчивост на растеж и по-силни мултиплициращи ефекти, докато икономики с фрагментирано управление, какъвто е българският случай, реализират частични, несистемни и слабо устойчиви ефекти.
- Научно -практическият принос е конкретно очертан чрез разработването на аналитичния и управленски модел Ripple Effect Model (REM) и съпътстващата го стратегическа пътна карта, които дефинират условията, при които международният трансфер на иновации и технологии може да бъде целенасочено управляван и превърнат в мултиплициращ процес.

- Разработването на Ripple Effect Model (REM) представлява съществен методологически и приложен принос, тъй като предлага систематизирана рамка за анализ и оценка на мултиплициращите ефекти от международния трансфер на иновации и технологии – ефекти, които обикновено остават извън обхвата на традиционните икономически оценки.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Докторантът е формулирал осем приноса, които са групирани в следната последователност научни, емпирични и приложни. Може да се изтъкнат следните приноси. Приноси с подчертан научен фокус са :

- Разработена е интегрирана теоретико-концептуална рамка, която интерпретира международния трансфер на иновации и технологии като системен и двупосочен процес на адаптация и иновационно надграждане в малка отворена икономика.
- Систематизирани са исторически и съвременни модели на международен технологичен трансфер, като е изведена определящата роля на институционалния капацитет за успешното технологично догонване на страни с малка отворена икономика.
- Сравнителният емпиричен анализ на международни практики и на България установява ключови зависимости между институционалната координация, иновационната инфраструктура и ефективността на МТИТ.

Като **научно-приложими приноси** могат да се изтъкнат следните:

- Разработването на аналитичния и управленски модел Ripple Effect Model (REM) и съпътстващата го стратегическа пътна карта.
- Идентифицирани са структурни ограничения и нереализиран потенциал в българската икономика, свързани с фрагментираното управление на иновационните процеси и ниския абсорбционен капацитет.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Представени са общо 5 публикации, от които 4 са по темата на дисертацията, съответно 3 самостоятелни доклади от участие в научни конференции и една статия в реферирано научно списание. С посочените публикации по темата на дисертацията са изпълнени минималните изисквания за придобиване на ОНС „Доктор“. Приложените публикации допълват теоретичните и приложни приноси в дисертационния труд по отношение на трансфера на иновации и технологии .

6. Оценка на автореферата

По дисертационния труд е представен за рецензиране Автореферат в общ обем от 32 страници, съдържащ допълнително - списък на използваната литература; справка за приносите; списък с публикациите, Декларация за оригиналност. Авторефератът е добре структуриран и представя същността и резултатите на дисертационното изследване.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Дисертационният труд е научно издържан и правилно структуриран, той представя обективно научно изследване по актуална тема, която е разработена във високата степен. В съдържанието на първа глава авторът освен теоретични концепции, разглежда състоянието на конкурентоспособността на иновациите и технологични трансфери, както и участието на страната в европейски научни програми и проекти за иновации. В структурно отношение се забелязва известен дисбаланс между отделните части, първата глава е приблизително 100 стр.

От написаното не се откроява аргументация доколко петте хипотези са доказани в дисертационния труд. В заключението е споменато, че „Изследването потвърждава основните хипотези на дисертацията, че ефективността на международния трансфер на иновации и технологии зависи решаващо от наличието на целенасочено изградена институционална и управленска рамка, способна да координира селекцията, адаптацията и надграждането на технологиите“. Не е подчертано емпиричното доказване на формулираните хипотези.

Въпроси към докторанта: Какви са ефектите от глобалната геополитическа фрагментация и динамиката на технологичните иновации върху международния трансфер на технологии в ЕС?

Какви стратегически политики би следвало да развият малки отворени икономика държави като България, за да избегнат изоставаща позиция спрямо водещи страни от ЕС?

8. Заключение

Предложеният дисертационен труд от Симеон Стоилов на тема „Международният трансфер на нови технологии и неговата роля в прехода към иновативно и устойчиво развитие на българската икономика“ напълно отговаря на изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в ИИИ при БАН.

Дисертационният труд на Симеон Стоилов и неговите приноси показват, че докторантът притежава теоретични знания по специалността и способности да провежда самостоятелни научни изследвания. С убеденост давам положителна оценка за дисертационния труд и това ми дава основание да изразя категорично своето положително становище за присъждане на образователната и научна степен „доктор по икономика“ по Научно направление 3.8 „Икономика“, научна специалност „Световно стопанство и МИО“

Дата: 09.02.2026 г.

Рецензент:

Проф. д-р Светлана Александрова –

Златанска